

POSTANOWIENIE

28 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Łochowski

na posiedzeniu niejawnym 28 maja 2025 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa P. W.

przeciwko Skarbowi Państwa-Prezesowi Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi-

Północ w Warszawie

o zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej P. W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 15 grudnia 2023 r., I ACa 644/23,

- 1. odrzuca skargę kasacyjną;**
- 2. nie obciąża powoda kosztami postępowania kasacyjnego;**
- 3. oddala wniosek adwokat M. D. o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Adwokat M. D., działając jako pełnomocnik z urzędu, wniosła w imieniu powoda P. W. skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 15 grudnia 2023 r.

Zarządzeniem z 24 stycznia 2025 r. Sąd Najwyższy zwrócił skargę kasacyjną wraz z aktami sprawy Sądowi Apelacyjnemu w celu usunięcia dostrzeżonego braku, wskazując, że adwokat M. D. nie jest upoważniona do

występowania przed Sądem Najwyższym, ponieważ jej umocowanie wynikające z postanowienia Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z 23 marca 2020 r. wygasło, co do zasady, z chwilą prawomocnego zakończenia postępowania (art. 118 § 2 k.p.c. w brzmieniu sprzed 1 lipca 2023 r.). W konsekwencji Sąd Apelacyjny w Warszawie zarządzeniem z 6 lutego 2025 r. wezwał adwokat M. D. do złożenia pełnomocnictwa w terminie 7 dni pod rygorem odrzucenia skargi kasacyjnej.

W piśmie z 17 marca 2025 r. adwokat M. D., powołując się na art. 1 pkt 10 oraz art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (dalej: „ustawa z 9 marca 2023 r.”) wskazała, że jako pełnomocnik z urzędu jest umocowana do wniesienia skargi kasacyjnej, skoro art. 91 pkt 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym od 1 lipca 2023 r.) stanowi, że pełnomocnictwo procesowe obejmuje z samego prawa umocowanie do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając powództwa wzajemnego, skargi kasacyjnej, skargi o wznowienie postępowania i postępowania wywołanego ich wniesieniem a według art. 118 § 2 k.p.c. adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd jest obowiązany zastępować stronę w zakresie wynikającym z art. 91 k.p.c., chyba że z postanowienia sądu wynika, iż obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 118 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 1 lipca 2023 r. adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd jest obowiązany zastępować stronę do prawomocnego zakończenia postępowania, chyba że z postanowienia sądu wynika, iż obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej. Zasadą było zatem, że umocowanie pełnomocnika z urzędu wygasło z chwilą prawomocnego zakończenia postępowania. Nie wykluczało to możliwości dokonywania przez pełnomocnika po prawomocnym zakończeniu postępowania niektórych czynności dotyczących faz poprzedzających wydanie orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie (zob. np. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, OSNC 2008, nr 11, poz. 122, i postanowienie SN z 21 maja 2014 r., II CZ 18/14).

W wyniku nowelizacji art. 91 pkt 1 k.p.c., dokonanej ustawą z 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, pełnomocnictwo procesowe uprawnia obecnie z mocy samego prawa do wniesienia skargi kasacyjnej i udziału w postępowaniu wywołanym jej wniesieniem. Nowelizacji uległ również art. 118 § 2 k.p.c., określający zakres obowiązku zastępowania strony przez pełnomocnika z urzędu. W obecnym stanie prawnym art. 118 § 2 k.p.c. przewiduje, że adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd jest obowiązany do zastępstwa w zakresie wynikającym z art. 91 k.p.c., chyba że z postanowienia sądu wynika, iż obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej. Nie ulega zatem wątpliwości, że po 1 lipca 2023 r. zakres umocowania pełnomocnika z urzędu obejmuje również co do zasady wniesienie skargi kasacyjnej.

W okolicznościach sprawy postanowienie Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z 23 marca 2020 r. nie zawiera żadnych wskazówek co do zakresu ustanowienia pełnomocnika z urzędu dla powoda. Wymaga zatem rozważenia, czy pełnomocnik z urzędu ustanowiony przed 1 lipca 2023 r. jest umocowany do wniesienia skargi kasacyjnej.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy z 9 marca 2023 r. do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie tej ustawy stosuje się przepisy w brzmieniu nadanym tą ustawą. Oczywiście jest zatem, że w przypadku, gdy przepisy szczególne nie stanowią inaczej (zob. zwłaszcza art. 19 ust. 2-7 ustawy z 9 marca 2023 r.) w każdym toczącym się postępowaniu od 1 lipca 2023 r. powinny być stosowane przepisy nowe. Nie oznacza to jednak nakazu stosowania nowych przepisów do czynności dokonanych w toku postępowania wcześniej, a więc przed 1 lipca 2023 r. Oznaczałoby to przecież w istocie przydanie tym przepisom mocy wstecznej.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na art. 20 ustawy z 9 marca 2023 r., zgodnie z którym w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie tej ustawy zachowują moc czynności dokonane zgodnie z przepisami w brzmieniu dotychczasowym. Przepis ten w nieco zawiły sposób wprowadza zasadę, że ocena skutków czynności procesowych dokonywanych przed wejściem

w życie ustawy z 9 marca 2023 r. jest dokonywana na podstawie przepisów obowiązujących w chwili dokonywania danej czynności. Nie sposób przecież dokonywać oceny „mocy” danej czynności w oderwaniu od jej skutków. Oczywiście jest przy tym, że strony i sąd dokonując konkretnej czynności nie mogą antycypować, iż czynność ta będzie podlegać ocenie na podstawie innych przepisów niż obowiązujące w chwili jej dokonywania. Jeżeli zatem przepisy, które weszły w życie po 1 lipca 2023 r. przewidują dla danej czynności inne wymagania formalne, inne przesłanki dopuszczalności i skuteczności, wiążą z nią inne skutki niż dotychczas itp., to czynność ta powinna podlegać ocenie na podstawie przepisów obowiązujących wcześniej, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (zob. np. art. 21 ust. 1 ustawy z 9 marca 2023 r.).

Konstrukcja art. 20 ustawy z 9 marca 2023 r. nakazuje więc przyjęcie, że zmiana zakresu nałożonych na pełnomocnika z urzędu obowiązków, wynikających z nowego brzmienia art. 118 § 2 k.p.c., a obejmujących stosownie do art. 91 pkt 1 k.p.c. również umocowanie do wniesienia skargi kasacyjnej, dotyczy tylko pełnomocników ustanowionych z urzędu po dniu wejścia w życie ustawy zmieniającej, czyli po 1 lipca 2023 r.

Takie stanowisko zdecydowanie przeważa w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. zwłaszcza postanowienia: z 25 października 2023 r., III CZ 238/23; z 27 czerwca 2024 r., III CZ 99/24; z 14 listopada 2024 r., III CZ 216/24; z 20 marca 2025 r., III CZ 277/24; por. jednak odmienne stanowisko wyrażone w postanowieniu z 23 października 2024 r., I CSK 763/24). Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w postanowieniu z 30 grudnia 2024 r., III CZ 178/24, zakres umocowania pełnomocnika z urzędu – o ile jego obowiązek zastępowania strony nie został przez sąd ograniczony – wyznacza stan prawny obowiązujący w dacie jego ustanowienia. Automatyczne rozszerzenie zakresu umocowania pełnomocnika z urzędu kolidowałoby zatem ze źródłem tego umocowania uzależnionym od oceny sądu potrzeby jego ustanowienia, możliwości finansowych strony sfinansowania pomocy prawnej z urzędu na wszystkich etapach postępowania, a także ingerowałoby w kompetencje sądu do ograniczenia zakresu pełnomocnictwa.

Uzyskanie nieodpłatnej pomocy prawnej jest każdorazowo poprzedzone orzeczeniem sądu, kierującego się sytuacją materialną i życiową strony, potrzebą ustanowienia pełnomocnika oraz stanem prawnym obowiązującym w dacie wydawania orzeczenia w tym przedmiocie. Uznanie, że na skutek ustawowych zmian zakresu umocowania pełnomocników z urzędu dochodzi do automatycznego rozszerzenia zakresu uzyskanej przez stronę postanowieniem sądu pomocy prawnej z urzędu, a zatem zwiększenia zakresu obowiązków pełnomocnika z urzędu, mogłoby prowadzić do korzystania z tego uprawnienia mimo braku weryfikacji przez sąd takiej potrzeby.

Ponadto, ustanowienie adwokata lub radcy prawnego jest jednoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego (art. 118 § 1 k.p.c.), co oznacza, że zakres tego pełnomocnictwa był taki, jaki wynikał z art. 118 § 1 k.p.c. w dacie wydania postanowienia sądu, chyba że sąd ograniczył zakres pełnomocnictwa wskazując, że obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej. Strona, której wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu uwzględniono bez wskazania, że obowiązek jej zastępowania ustanie wcześniej mogła zatem zakładać, że pełnomocnik będzie ją reprezentował do prawomocnego zakończenia postępowania, nie mając uprawnienia do wniesienia skargi kasacyjnej czy skargi o wznowienie postępowania. Na nic innego się w istocie – składając wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu – nie godziła, skoro czyniła to w poprzednim stanie prawnym, a sąd nie mógł rozszerzyć zakresu działania pełnomocnika z urzędu bez wniosku strony.

Przyjęcie na tej podstawie, że pełnomocnik ustanowiony przed 1 lipca 2023 r. uzyskuje uprawnienie do wniesienia skargi kasacyjnej należy odrzucić jako mogące pozostawać w sprzeczności zarówno z intencją strony, która składała wniosek o przyznanie pomocy prawnej z rzędu, jak i sądu, który ustanowił pełnomocnika z urzędu. Wprawdzie źródłem pełnomocnictwa z urzędu jest czynność sądu, a nie oświadczenie mocodawcy, jednak skutek tej czynności jest równoznaczny z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego, którego zakres został oznaczony w postanowieniu sądu lub przepisach ustawy obowiązujących w dacie wydania postanowienia. Taki też jest zakres obowiązków pełnomocnika, które muszą korespondować z zakresem jego umocowania i które wyznacza ustawa

obowiązująca w dacie wydania przez sąd postanowienia o ustanowieniu pełnomocnika z urzędu (postanowienie SN z 30 grudnia 2024 r., III CZ 178/24).

Oznacza to, że umocowanie ustanowionego dla powoda pełnomocnika z urzędu wygasło z dniem uprawomocnienia się wyroku Sądu Apelacyjnego, tj. 15 grudnia 2023 r. Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. odrzucił skargę kasacyjną, a stosownie do art. 102 k.p.c., mając na uwadze sytuację majątkową skarżącego, odstąpił od obciążania go kosztami postępowania kasacyjnego.

Wniosek adwokat M. D. o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, wobec braku umocowania adwokat M. D. do reprezentowania powoda podlegał oddaleniu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego od wielu lat utrwalone jest już bowiem stanowisko, że czynności pełnomocnika z urzędu, które są sprzeczne z zasadami profesjonalizmu, nie uzasadniają przyznania mu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej (zob. postanowienie z 5 kwietnia 2023 r., II CNPP 29/22, i tam powołane orzecznictwo).

(D.Z.)

[a.ł]